

متن پیاده سازی شده جلسه شصت و پنجم سال پنجم درس خارج فقه القضا 24 بهمن ماه 1401

بسم الله الرحمن الرحيم

سوال: آیا نماینده مجلس برای جمع‌آوری شواهد و مدارک برای اثبات جرم حق تفحص ندارد؟

پاسخ: این سوال جز درس است و الان ما همین را بحث می‌کنیم. بله با رعایت شرایطی حق تفحص دارد.

سوال: بدون تفحص از متهم انجام وظیفه نمایندگی ممکن نیست.

پاسخ: این فرد می‌خواهد مفاد اصل 86 قانون اساسی را ضروری قلمداد کند. بحث الان همین است.

سوال: در مصوبه اخیر مجلس تصویب کرده‌اند که دیوان عدالت اداری حق رسیدگی به تصمیم‌های شورای عالی فضای مجازی و شورای عالی انقلاب فرهنگی را ندارد. نمایندگان مجلس با مستثنی شدن مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از فرایند بررسی شکایت‌ها در دیوان عدالت اداری موافقت کردند. همچنین تصویب کردند که رسیدگی به مصوبات شورای عالی فضای مجازی در حوزه تحت صلاحیت این نهاد از شمول حکم این ماده خارج است.

پاسخ: اگر این قبل و بعد خاصی نداشته باشد و به درستی در رسانه‌ها بیان شده باشد، خیلی عجیب است. این توسعه مصونیت‌ها برای ارگان‌های مختلف، قطعاً به صلاح نیست.

اگر اصل 86 قانون اساسی بخواهد توجیه شرعی شود فقط توسط مصلحت شرعی می‌تواند توجیه شود. اگر لزوم و نیاز به مجلس را پذیرفتیم و نمایندگان را قبول کردیم و وظیفه نمایندگان را در قبال حفظ حقوق مردم پذیرفتیم، در این صورت مصلحت ملزومه شرعیه این مصونیت را اقتضا می‌کند. اگر کسی بگوید وجود مجلس ضرورتی ندارد یا بدعت است، کما این که برخی این مطلب را می‌گویند، آن مطلب دیگری است.

این که ما از باب مصلحت وارد می‌شویم به این معنا نیست که دست ما از نصوص خالی باشد. وقتی امیرالمؤمنین علیه‌السلام کسی را به پستی منصوب می‌کردند، برای او مراقب و جاسوس قرار می‌دادند. به عبارت دیگر از کارهای کارگزاران نظام تفتیش می‌کردند. ریان بن صلت از امام رضا (ع) نقل می‌کند: «یقول کان رسول الله اذا وجه جيشا فعمهم أميرا بعث معه من ثقاته من يتجسس له خبره» وقتی حضرت سپاهی را به همراه امیری می‌فرستادند، همراه آن امیر، شخص موثقی را می‌فرستادند تا از او تجسس کند و خبر آن را برای پیامبر (ص) بیاورد.

در مورد تفتیش حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام از عمال خود، موارد زیاد است. نامه‌های 53 و 40 و 43 و 61 نهج البلاغه از این موارد است. اینها مواردی است که با القا خصوصیت قطعی و با توسعه فهم عرفی، می‌توانیم از آنها استفاده کنیم. حضرت به مالک‌اشتر می‌فرمایند: «ثم انظر فی أمور عمالک» مالک در کارهای عمال خود دقت کن. «انظر» وقتی با «الی» بیاید با زمانی که با «فی» بیاید متفاوت است. وقتی «انظر» با «فی» می‌آید؛ یعنی در دل امور آنها داخل شو. در مورد یکی از عمال خود نوشته‌اند: «بلغنی أنك جردت الارض» معلوم می‌شود حضرت شخصی را گماشته بودند که برای حضرت خبر بیاورد. اینها پشتوانه اصل 86 می‌شود.

چه از نظر کمی چه از نظر کیفی اصل بر عدم مصونیت است. از نظر کمی یعنی تعداد مصونیت‌ها و از نظر کیفی هم یعنی برخی از قیود را برداریم.

نکته دیگر در اینجا نهاد تشخیص ضرورت بسط است. وقتی می‌خواهیم مصونیت و بسط آن را تصویب کنیم، باید کارشناسان تشخیص بدهند؛ مثلاً کارشناسان باید تشخیص بدهند آیا باید اعضای شورای عالی فضای مجازی مصونیت داشته باشند یا نه.

این کارشناسان باید غیر جانب‌دارانه نظر بدهند. ممکن است به دلیل این که کار خیلی حساس است بگوییم در کنار نهاد تشخیص باید یک مجتهد هم حضور داشته باشد که او کارشناس حکم است. البته اگر مجتهد نباشد مشکلی ندارد؛ زیرا وقتی حکم معلوم است باید نهاد تشخیص موضوع مصادیق را تعیین کند؛ اما اگر بخواهند از ادله یا نصوص مطلبی استخراج کنند در آن مورد فقط باید مجتهد نظر بدهد.

در کشور نهادهای زیادی داریم مانند نهاد ویژه روحانیت، دادگاه انتظامی قضات و دادگاه ویژه ارتش. اینها ارتباطی به مصونیت ندارد؛ بلکه دادگاه‌های آنها متفاوت است. به این معنا که سخت‌گیری یا آسان‌گیری صورت بگیرد نیست. البته بسط اینها هم مضر است.

مصونیت قضایی کارگزاران هم مصلحت ملزمه شرعیه به همراه آن است و هم نامه‌های نهج‌البلاغه پشتوانه آن است. کسی که پستی را قبول می‌کند باید آماده برخی مسائل باشد؛ مثلاً فردی که برای وزارت معرفی می‌شود، مجلس پرونده او را بررسی می‌کند. اگر برای وزارت معرفی نمی‌شد، پرونده او بررسی نمی‌شد. وقتی فرد خود را در معرض یک پست مهمی قرار می‌دهد و ثبت‌نام می‌کند این بررسی‌ها شروع می‌شود. در اینجا می‌توانیم بگوییم این قاعده اقدام است؛ زیرا اگر بخواهد کسی پرونده او را بررسی نکند نباید اقدام کند. وقتی شخص اقدام می‌کند، این عمومات و اطلاقات حرمت غیبت و تجسس و امثال اینها نسبت به او ساقط می‌شود.

با بررسی‌هایی که شد به راحتی نباید گفت اصل 86 قانون اساسی ریشه اسلامی ندارد. وقتی حضرت می‌فرمایند برای عمال خود جاسوس قرار بده پس باید کسی که پست قبول می‌کند بداند که از این به بعد زیر ذره‌بین خواهد رفت. وقتی این موارد را در نظر بگیریم مصونیت توجیه می‌شود.